

NYFIKEN PÅ: Argentinsk tango under de tidiga åren

bengt starrin
karlstad
maj 2023

Det finns många uppfattningar och beskrivningar om hur, var och när den argentinska tangon uppstod. En del vilar på säker grund andra gör det inte. Den systematiska dokumentationen av tangons ursprung och framväxt är som musikforskaren Carl-Gustaf Åhlén påpekar i sin bok *Det mesta om Tango* starkt begränsad.¹ Den som velat läsa om tangon har varit hänvisad till i stort sett spanskspråkig facklitteratur av mycket varierande halt. Vetenskaplig noggrannhet och källkritik är inte de argentinska tangospecialisternas starka sida. Jämför man olika framställningar får man händerna fulla av motstridiga påståenden. Åhlén skriver att det inte är förrän efter år 1980 som man kan åberopa en auktoriserad framställning.²

Till samma slutsats kommer den danske författaren Ole Toxvaerd som skriver att det inte är enkelt att ge en tillfredsställande beskrivning och förklaring av hur tangon uppstod.³ Det finns inte speciellt mycket dokumenterat som gör anspråk på att vara systematiskt och vederhäftigt.

Men vad som är klart är att det är i de lägre samhällsklassernas kultur som vi kan finna svaret och om denna var det inte något som dåtidens intellektuella befattade sig med.

Den argentinska tangon är den tredje pardansen i historien där paren dansar tätt. Den första var wienervalsen. Den andra polkan och den tredje tangon. Men tangon är radikalt annorlunda för den introducerade begreppet improvisation för första gången. Och kom att ha en stor påverkan på andra danser under 1900-talet.

Den argentinska tangon som vi känner den uppstår i Argentina i slutet på 1800-talet. Tango sjöngs på teatrar under andra hälften av 1800-talet och det dansades tango på scen i Buenos Aires på 1890-talet. Den spreds till Paris omkring 1910 där den var oerhört populär. En Karlstadtös som befann sig där vid den tiden tog den till Sverige.

¹ Åhlén, C-G (1984). *Det mesta om Tango*. Svenska Dagbladets Förlag.

² Åhlen, C-G (1987). *Tangon i Europa – En pyrrusseger?* Göteborgs Universitet. Akademisk avhandling.

³ Toxvaerd, O (2006). *Tango – en dans og en kultur*. Köpenhamn. Rosenkilde.

Men den argentinska tangon har en förhistoria med rötter i Afrika bland den mörkhyade befolkningen. Exakt hur och när tangon började utvecklas från dessa danser kommer vi förmodligen aldrig att riktigt veta. Anledningen är att historiker och akademiker har varit ointresserad av saken. Tangon ansågs vara de obildade arbetarnas dans som inte var tillräckligt fint för bildat folk. Dansarna själva, de fattiga och utsatta, lämnade sällan några avtryck av sitt dansande.⁴

Men det fanns de som kunde berätta. Och det är berättelser från dem som ligger till grund för Dennistons bok *The Meaning of Tango*.⁵ I boken undersöker hon den argentinska tangons historia, från dess tidigare skeden, dess världsomspännande framgång före och efter första världskriget, tangons guldålder från mitten av 1930-talet till militärkuppen i Argentina 1955, den argentinska tangons mörka tid när dansen tvingades under jorden och förföljdes. Sedan blev det ny vår för tangon.

Klichéer och myter

Det sägs att tangon föddes i bordellerna i Buenos Aires. Att den dansades där råder det knappast några tvivel om men att den föddes där är inte troligt. Det dansades också på andra ställen som på de så kallade Academias som var mycket populära. Där fanns anställda kvinnor som avlönades av ägarna för att dansa med gästerna. Ole Toxvaerd skriver i sin bok *Tango – en dans og en kultur* att det kunde kosta tre pesos att dansa med en kvinna under en timme.⁶

Men män dansade också med män. Det var vanligt. Mansöverskottet i Argentina var stort. När invandringen var som störst gick det fem män på varje kvinna. Bordellerna var platser där män från högre sociala skikt först stötte på tangon. Det var endast där de kom i kontakt med de "lägre klasserna" som de i vanliga fall inte beblandade sig med. På bordellerna såg de arbetarna dansa tango och de var av dem som de lärde sig dansen.

Bordeller var viktiga nöjesställen. Där fanns inte bara prostituerade. Där spelades och dansades det. Den stora bristen på kvinnor i Buenos Aires gjorde prostitution till en blomstrande bransch och en massindustri.

Man uppskattade att ungefär 30 000 kvinnor arbetade på de tvåtusen bordellerna i Buenos Aires.⁷ Åhlén skriver att för ensamstående och utbildade invandrarflickor fanns bara två försörjningsmöjligheter antingen att i all ärbarhet slita ut sig som fattig fabriksflicka eller arbetarhustru eller att prostituera sig och kanske få råd med lite lyx.

⁴ Denniston, C. (2007). *The Meaning of Tango: The Story of the Argentinian Dance*. London: Portico

⁵ Denniston, C. (2007).

⁶ Toxvaerd, O. (2006).

⁷ Åhlén, C-G (1984). – Åhlen, C-G (1987).

På många av bordellerna anställdes tangomusiker som skulle underhålla männen i väntan på att kvinnorna skulle bli lediga.

Buenos Aires ett litet samhälle

I början av 1800-talet var Buenos Aires bara ett litet samhälle. I mitten av 1800-talet kom britterna dit för att utveckla järnvägsnätet över hela Argentina. Vid den tiden var Argentina ett mycket bördigt men samtidigt ett öde land. Järnvägen gjorde det möjligt att få tillgång till och bruka den bördiga jorden och att transportera jordbruksprodukter för export. Det enda som saknades var arbetskraft.

Den argentinska regeringen beslutade därför att annonsera i Europa efter arbetare som lockades med gratis boende den första veckan i Argentina med mycket generösa villkor. Subventionerade matransoner, subventionerade resor. Och ganska omgående började den stora massinvandringen.

Befolkningen i Argentina ökade snabbt. Mellan 1869 och 1914 ökade den från 1,2 miljoner till 7,8 miljoner – en ökning med 6,7 miljoner på 45 år.⁸

År 1880 hade Buenos Aires en befolkning på cirka 200 000 invånare. Den ökade därefter mycket kraftigt och 1910 var den 1,2 miljoner. En tredubbling på 30 år.

Hälften av invandrarna kom från Italien och en fjärdedel från Spanien. Vid folkräkningen 1910 var nästan hälften (49 procent) födda utanför Argentina.⁹

Vid den här tidpunkten var Buenos Aires en plats för människor från olika kulturer med en gemensam dröm om framgång och lycka. De hade emigrerat till Argentina för att förverkliga sina drömmar.

Men för merparten av invandrarna blev livet hårt. Trångboddhet i kaserner. Tungt arbete med att stycka kött i slakterierna, bygga vägar, järnvägar och bostäder för en snabbt växande befolkning.

I slutet på 1800-talet var tre av fyra män invandrare.¹⁰ Den absolut överväldigande delen av invandrarna var män som hoppades kunna tjäna pengar för att sedan resa tillbaka till sina familjer. Bristen på kvinnor var stort.

Drömmen om rikedom kom för de flesta på skam. Och de hade mycket små möjligheter att skapa en familj i Argentina. Kvinnorna räckte helt enkelt inte till.

Det fanns egentligen bara två praktiska sätt att en man kunde komma nära en kvinna under dessa omständigheter. En var att besöka en prostituerad och den andra att dansa. Med så mycket konkurrens från andra män på dansgolvet, var det nödvändigt att vara en

⁸ Savigliano, M (1984). *Tango and the Political Economy of Passion*. Boulder: Westview Press

⁹ Toxvaerd (2006).

¹⁰ Gift, V (2009). *Tango – A History of an obsession*. Booksurge Publishing.

bra dansare, och att vara en bra dansare betydde bara en sak. Det spelade ingen roll om han visste att han dansade bra, eller om de andra männen tyckte att han var en bra dansare. Det enda som betydde något var att den kvinna som han dansade med tyckte om att dansa med just honom.

Det här förde med sig att det var nödvändigt för männen att öva tillsammans för att bli tillräckligt bra för att dansa med kvinnor. År 1916 förbjöds dock männen att dansa med varandra. Skälet var att det kunde fresta till homosexuella förbindelser.¹¹

På den här tiden fanns det inte inspelad musik utan endast levande musik och som fanns på bordellerna. Och männen där som väntade på att få dansa med kvinnorna passade då på att dansa med varandra för att de ville kunna dansa bra när de fick chansen att dansa med en kvinna som inte var prostituerad.

Det var inte i bordellerna som tango föddes, utan i hyreskasernerna där de fattiga bodde. Där fanns troligen någon som kunde spela gitarr, fiol eller flöjt. Man samlades för att spela de populära melodierna. Och man passade på att dansa för att glädjas i en tillvaro som annars var trist, torftig, svår och ensamt.¹²

Musiken och dansen blev det sociala kitt som förenade människor från vitt skilda kulturer. Det var här man fick till sig de olika musik- och dansstilarna. Traditionella danser som polka, vals och mazurka blandades med den populära Habaneran från Kuba och den spanska kusten, för att bilda en ny dans och musik, milonga, som var populär på 1870-talet. Milonga var "den fattiga människans Habanera". Vid den tiden användes tango för att beskriva olika musik och danser. Resultatet av all denna mix blev den argentinska tangon.

Tangon når Paris

Till bordellerna kom, som vi tidigare tagit upp, söner från de rika familjerna. Ofta hyrdes hela lokalen med flickor och allt. Där kunde man också få dansa till Buenos Aires främsta tangoorkestrar. Åhlén skriver att "Miljön var inte alls olik den som Jelly Roll Morton verkade i innan Storyville stängdes 1917."¹³

Här lärde sig rikemanssönerna dansa tango. Men de vågade inte skryta med sina kunskaper eftersom tangon inte var fin nog under 1900-talets första decennium. År 1910 reste de till Paris som var ett populärt resmål för rika Argentinare. Där kom det sig att de fick tillfälle att visa upp sina färdigheter. De unga argentinska männen fick möjlighet att visa upp tangon och tangon kom omedelbart på modet. Det uppstod tangofeber.

¹¹ Denniston (2007).

¹² Denniston (2007).

¹³ Åhlén, C-G (1984).

Dagens Nyheter (20 januari 1911) har en kort notis om den nya dansen och skriver:

– ... i den moderna världens balsalar har nu en ny dans hållit sitt intåg, och det ser ut som om den inom kort skall ha eröfrat hela Europa.

Det uppstod tangofeber som spred sig österut och norrut. Bland annat till Danmark, Norge och Sverige.

I den franska tidningen Le Figaro kunde man den 10 januari 1911 läsa följande:

– Det som vi skall dansa i vinter är en argentinsk dans.

Två år senare, 1913, hade hela det borgerliga nöjeslivet från San Francisco i väst till Moskva i öst ställt in sig på tangons våglängd.¹⁴ Restauranger och förstaklasshotell lockade med speciella tango-téer och tango-supéer. Människors sätt att röra sig, att klä sig och att umgås var påverkat av tangofebern.

Tangons framgångar i Paris förändrade kvinnornas klädmode och livsstil. Tangon började att bli accepterad inom vissa högre kretsar. Tangon blev av med sitt dåliga rykte.

Och nu börjar svenska tidningar rapportera om den nya dansflugan. Så här beskrivs den i en artikel i Dagens Nyheter (22 april 1913).

– Den äkta tangon börjar sakta med några små omärkliga rörelser. Ett sakta glidande, gungande, sig sänkande, sig åter höjande ... Dock snart nog bli de båda kontrahenterna uppeldade. De ta hastiga, fantastiska steg, liksom komponerande för stunden, gripa varandra, snurra runt, men slappna åter, gunga och domna av medan musiken dör... Tangon ... är frisk, oblyg och nyckfull, förefaller närmast som en nattlig lek mellan ett smidigt tigerpar under ekvatorns svartblå, stjärnbesatta himmelskupa.

Tangon möter motstånd

Men tangon stötte på motstånd. Makthavare inom politik, ekonomi och kultur ansåg den dekadent och omoralisk och ville få stopp på den.

Och Svenska Dagbladet skriver under rubriken "Tango – en stridsfråga": (Svenska Dagbladet 26 juni 1913).

– Sällan har en ny dans väckt så mycken entusiasm på sina håll och skaffat sig så bittra fiender på andra. England vill inte veta af tangon, Och i de flesta fashionabla salonger är den bannlyst

I en stad i södra Tyskland där tangon förbjudits dömdes ett ungt par till fängelse för att de dansat tango. Mannen fick sex månader och kvinnan sex dagar och böter (Svenska Dagbladet den 26 april 1913).

¹⁴ Åhlén, C-G (1984).

Argentinas överklass var inte alls så förtjust över tangons popularitet. Man försökte smutskasta dansen genom att erinra om dess afrikanska ursprung och omoraliska inflytande.

Också i Europa försökte auktoriteter på olika sätt att stoppa dansflugan. Den argentinska ambassadören i Paris förnekade tangons argentinska ursprung och påstod att den bara dansades i horhus och aldrig i förnäma salonger.

– Hos mig kommer det aldrig att dansas tango (Svenska Dagbladet 21 dec 1913)

Den tyske kejsaren meddelade sina officerare att hans önskan var att officerare i uniform inte deltar i tangodanser (Svenska Dagbladet 21 nov 1913).

I Storbritannien beslutade landets danslärarförbund vid sin årskongress att ingen medlem av förbundet får undervisa i någon av de anstötliga dansarterna såsom tango eller tolerera dem vid någon av honom eller henne anordnad danstillställning. Tangon och andra omoraliska danser ansåg man hade sitt ursprung i "vilda västerns allra vildaste matroskrogar" (Svenska Dagbladet juli 1913).

I New York sattes det upp anslag i stadens matsalar med följande innehåll: (Svenska Dagbladet 25 juni 1913).

– Det är hvarje uppappare förbjudet – en öfverträdelse medför ögonblickligt afsked – att förmedla bref, kort eller uppdrag från en herre till en dam... Hofmästaren skall sörja för att icke någon herre går från sitt bord till en dam, utan att vara uppmanad därtill af damens kavaljer... Hvarje dam är på det strängaste förbjuden att tilltala en herre."

I förordningen som gett upphov till dessa regler talas utförligt om det allt vanligare ofoget, "att unga damer af god familj besöka eftermiddagstedanslokalerna för att dansa tango ..."

När tangon introducerades i USA uppmanades kvinnorna på sina håll att bära så kallade "bumper-belts" med två utstickande pinnar för att hålla mannen på avstånd.

Första världskriget bryter så ut i juli 1914 och 1915 förbjuds allmänna danser som tango i Frankrike.

Tangon fick under en period efter första världskriget ett kort uppsving. Men den blev inte riktigt folklig som till exempel foxtrot som lockade den stora publiken.

I Argentina blev de övre klasserna, som hade vänt ryggen åt tango, tvungna att acceptera den, för den hade blivit så populär i Paris och även i Hollywood genom filmen "The Four Horsemen" med Valentino i huvudrollen där man får se Valentino dansa tango.

Under 1940 och 1950-talet var tangon på topp i Argentina. Det fanns dansställen som rymde 1000 – tals dansare. Och det förändrade tangon. Kortare steg och mindre yta.

Men sedan kom en mörk tid. Under militärdiktaturen 1955 - 1984 gick tangon under jorden. Sammankomster och tillställningar med flera än tre personer förbjöds. Och att dansa till tangomusik eller lyssna på tango var förenat med stora risker.

Tangon hade nu klättrat uppåt på statusstegen inte bara i Europa och USA utan även i Argentina. Från början en dans och en musik för de allra fattigaste till att bli en dans och ett mode bland societeten i de stora städerna Europa.

I Europa och I USA började intresset för tango som musik och dans att minska. Dansarna fann andra danser mer intressant som foxtrot och swingdans. Tango utgjorde ingen lockelse för ungdomen som föredrog swing, rock och pop.

Tangon erövrar Norge, Danmark och Finland

Den norska konstnären Per Krohg bodde i Paris när tangon erövrade staden. Där var han och hans fästmö Lucy kända som en av Montparnasses stora namn. Under senhösten 1913 introducerade de tangon på Chat Noir i Kristiania (numera Oslo).

I norska Dagbladet kunde man läsa om Eina Skavlans recensjon av den historiska händelsen på Chat Noir:

– Dansen var henrivende – det slanke par gled nervøst langsomt frem og tilbake over scenen, i grønne dragter, som i den stadig glidende rytme virket som en slangehud over spillende nerver. Dette var altså tango – men hva faar vi mon se på ballerne under samme navn i vinter.

Krohg och hans fästmö gjorde också succé när de visade upp tangon i Köpenhamn något senare. De uppträdde även i Stockholm.

Under senhösten 1913 närmare bestämt den 2 november kom den argentinska tangon till Finland. Platsen var Apolloteatern i Helsingfors.

Staffan Bruun ger i finska Huvudstabladet en livlig skildring av hur det gick till (Huvudstabladet, 2016, 31 december). Han skriver att förväntningarna var på topp och föreställningen slutsåld sedan länge den där höstdagen 1913.

– Föga visste de som vandrade till Apolloteatern i Helsingfors att de skulle bevista en historisk händelse... Tidigare balettdansaren Toivo Niskanen skulle tillsammans med Elsa Nyström förevisa den nya dansen som man visste härstammade från Argentina. Rykten från Paris berättade att tangon var en eldig och syndig dans, därav det stora publikintresset... paret Nyström och Niskanen... anpassade rytmerna från Paris och Buenos Aires till hemlandet.

Enligt dåtida tidningsreferat gjorde de dansen salongsfälig genom att slopa element som vädjade till "människans lägsta instinkter". De dansade långsammare och avstod medvetet från "lustfylld kroppskontakt och frivola kroppsböjningar". Alla 600 biljetter hade

sålts slut långt på förhand så att tre extraföreställningar sattes in. Också de såldes slut så att sammanlagt 3 000 människor kom att se tangons premiär i Helsingfors. Ryktet spred sig snabbt och dansskolor över hela landet började nu lära ut tango som etablerade sig i alla landets stora städer.”

Tangon blev efterhand oerhört populär. Och förklaringen till att dansen blev så framgångsrik i Finland och nästan bara där har troligen att göra med att tangon blev folkets dans ganska snart. Stegen anpassades till den som kände sig osäker, rädd och klumpig. I motsats till den argentinska tangon är den finska varianten långsam med få stegvariationer. Finland är därför, skriver Bruun, det enda landet i världen där tango inte dansas som på Pampas där dansen uppstod, utan som en variant av foxtrot.

Den argentinska tangon kommer till Sverige

Det är den 6 september 1913. Spänning och förväntan i luften. För första gången i Sverige kommer det nu att dansas argentinsk tango inför publik. Och det sker på Oscarsteatern. Man har annonserat om saken i de stora tidningarna. De som skall visa upp dansen är Emma Meissner och Orvar Björk.

Emma Meissner är skådespelerska och operettsångerska. Henne känner publiken väl till. Hon är en stjärna.

Tangon hade ett par år tidigare erövrat Paris och där rådde det tangofeber.

Emma Meissner reste till Paris – inte för tangons skull – utan helt enkelt för en avkopplande semester. Där mötte hon tangon. I Paris träffade hon Orvar Björk och de båda beslutade sig för att lära sig den nya dansen. Tog privata lektioner hos en dansprofessor. Väl tillbaka i Stockholm ledde det till att de kontrakterades av Oscarsteatern för uppvisningar som skulle förmå stockholmarna att lära sig dansa tango.

För Dagens Nyheter berättar Emma Meissner om tangofebren i Paris (Dagens Nyheter den 3 september 1913).

– De äro fullkomligt galna därute, säger fru Meissner och slår ut med händerna i en gest som betyder den mest ohejdade galenskap. För Paris finns det bara ett enda som är värt intresse, och det är tango. Fullständiga febern! . . . Man är vilde, obildad, om man inte kan dansa tango.

Hon fortsätter:

– Det underbara med tangon är att kavaljeren och damen utföra olika steg i samma turer, och konsten är just att kombinera dessa steg i allehanda graciösa variationer. Inte en enda tur utföres mekaniskt; i varje moment gäller det utstuderad grace, medvetet utvecklat behag.

Den 7 september 1913 skriver Emma Meissner på begäran från Dagens Nyheter en artikel om tango med rubriken "En lektion i Tango".

Tangon är svårare än jag från början trodde, skriver hon. Själv har hon lärt sig dansa de mer lättare turerna i dansen. Tangon är en promenaddans skriver hon vidare och fortsätter:

– Den är utomordentligt fin och graciös och dansas efter en vaggande, något seriös musik, närmast besläktad med Carmenmusiken.

Hon nämner att det redan bildats flera tangoklubbar i Stockholm.

Emma Meissner avslutar sin artikel med att uppmana de danslystna stockholmarna att lära sig den argentinska tangon:

– Ni kommer säkert att lära er den mycket fort. Det är en härlig dans. Man ångrar sig inte. Man dansar den med verklig passion, därför att den motsvarar vårt moderna sällskapslivs innersta smak. Men det behövs mjukhet, sinne för musikalisk rytm och takt – framför allt takt!

Även Svenska Dagbladet bevakade premiären på Oscars. Man skriver om den dans som man sa skulle uttränga Boston och One-Step. Tangopremiären var en succé och recensenten var imponerad. Och skriver att det är en vacker dans som utföres med smidighet. Men kommer den att bli populär frågar sig recensenten (Svenska Dagbladet den 7 september 1913).

– I den seriösa form, hvori den presenteras på teatern kommer den naturligtvis ej att dyka upp i balsalen. Vår tids nervösa ungdom skulle aldrig ta sig tid att lära in de många invecklade och svåra turerna.

Men ett större hinder för att lära sig tangon är:

– Kärleken till smörgåsbordet och punschen komma i en stark konflikt med tangon och dess väsen. Och den lilla välskötta mage som nära nog hvarje stockholmare skryter af att äga, kommer nog att lägga hinder i vägen för Lings landsmän att lyckligt producera sig i en dans som mer än andra fordrar en absolut behärskning af kroppen och enormliknande smidighet i rörelserna. Och dansen ställer i detta avseende lika stora fordringar på damen som på kavaljeren. Hon måste vara böjlig som en vidja för att kunna följa musikens alla rörelser och lätt på foten som en hind för att kunna passera alla dessa olika steg och små hopp.

Värmländska och Karlstadtös

Emma Meissner såg sig själv som en Karlstadtös. Och hon var stolt över sitt Värmlandsursprung. Hon föddes 1866. Och bodde fram till hon var fyra år i Karlstad på Drottninggatan 18. I samma hus som bagare Wendel (Dagens Nyheter 23 nov 1942).

- Följaktligen kan jag med fullt fog göra anspråk på hederstiteln: värmländska. Hon flyttade till Stockholm när hon var fyra år.
- Sedan dess har jag återsett min födelsestad flera gånger, då jag uppträtt som primadonna på Karlstad teater.
- Emma Meissner var en gladlynt och trivsamt person. Och om det skriver hon:
 - Om den omständigheten att "Sola i Karlstad" sken över mina barnaår har haft någon inverkan på min senare öden vet jag inte. Men nog är jag tacksam för att mitt liv mest förflutet i solsken. Några små lätta strömoln, som då och då dykt upp vid horisonten, räknar jag helt enkelt inte med. I en kuplett ur "Don Cesar" – som jag ofta sjungit – finns hela min livsfilosofi koncentrerad:
 - Skiner sol, höres åskan gå. Lika glad är jag ändå.

Krig och spanska sjukan

Första världskriget bryter ut efter sommaren 1914 och intresset för den argentinska tangon mer eller mindre avstannade. Det blev fred 1918 men ungefär samtidigt bröt spanska sjukan ut. Den spred sig som en farsot världen över. Den tog död på uppskattningsvis över 50 miljoner människor. En tredjedel av jordens befolkning smittades. I Sverige dog över 37 000. Det var svåra tider. Spanska sjukan föregicks inte bara av första världskriget utan också svält, hungersnöd och kravaller under 1916 och 1917.

Det var vanligt att man runt om i landet stängde ner offentliga nöjen som biografer och dansbanor för att minska spridningen. Konserter, teater-, cirkus- och kabaréföreställningar, samt andra "dylika offentliga tillställningar som orsaka onödiga folksamlingar" förbjöds under kortare eller längre tid.

Spanska sjukan ebbade ut under 1920 med bara några enstaka fall de följande åren. Men det blev bättre tider. Det glada 20-talet tog vid. Och tangon fick se sig omsprungna av foxtrotten som blev den dominerande dansen på svenska dansbanor.

Men något hände bland stenhuggarna i Bohuslän. Där kom tangon att frodas under några år.

Stenhuggare dansar tango

Historien om hur den argentinska tangon slår rot bland stenhuggarna i Krokstrand i norra Bohuslän för drygt 90 år sedan är som en saga. Där i stenhuggarmiljö skapades en tangokultur utan motstycke i svensk tangohistoria. Starka, sega karlar, fackligt och politiskt medvetna som började dansa en av de absolut vackraste danser som överhuvudtaget skapats.

Det är inte mycket skrivet om detta. Mycket vilar på osäker grund. Den mest initierade skildringen kan vi tacka musikvetaren och före detta journalisten på Svenska Dagbladet Carl-Gunnar Åhlén för. Hans avhandling *Tangon i Europa – en pyrrusseger* är utan tvekan ett mycket viktigt pionjärbete.¹⁵ Bohusläns museum har också genom skrifter och utställningar starkt bidragit till kunskapen om hur det kom sig att den argentinska tangon fick fäste bland bohuslänska stenhuggare på 1920-talet.¹⁶

Den finns olika uppfattningar om när tangon nådde norra Bohuslän. Var det 1904, 1909 eller någon gång på 1920-talet? Åhlén menar att det troligaste är att det dröjde en bit in på 1920-talet. Tangon slog igenom i Paris 1911 och nådde Stockholm under hösten 1913. Sommaren 1914 bröt första världskriget ut och spridningen av tangon stannade upp.

Åhlén skriver i sin avhandling att de aktuella åren då den argentinska tangon eventuellt kan ha förts direkt till Bohuslän är perioderna 1909 till 1914 och åren 1923/1924 till 1930.

En stenhuggare som Åhlén intervjuar säger att hans första kontakt med tangon var 1921. En annan berättar om en tangotävling i Krokstrand som skulle ha ägt rum 1926. Båda dessa årtal kan fungera som riktmärken.¹⁷

Torborg Reichenberg som var född 1908 intervjuades i Dagens Nyheter 1999. Hon minns en tangoupptävling i Krokstrand där hon drogs upp på scenen och fick uppträda med en av dansörerna. Hon berättar att hon redan som fjortonåring inbjöds till sin första bal och fick blodad tand.¹⁸ Och det skulle då ha ägt rum år 1922.

Det var mycket dans i Krokstrand. Det kunde börja på en fredag och man höll på till lördagsnatt. Och så började man igen på söndag och höll på tills måndag.¹⁹

Hur kom det sig att tangon spreds till norra Bohuslän och varför till stenhuggarna?

Industrialiseringen under 1880-talet medförde att folk flyttade in till städerna. Och för att bygga gator, hus och vägar behövdes sten. Bohuslän hade gott om sten i form av graniten och gott om hamnar för stora båtar. Krokstrands expansion som stenhuggarsamhälle började på 1870-talet. Sten exporterades bland annat till Argentina. Den nådde sin kulmen år 1913 men upphörde något år efter första världskrigets utbrott 1914. I början av 1920-talet kom exporten i gång igen för att 1930 upphöra tvärt på

¹⁵ Åhlen, C-G (1987).

¹⁶ Henryson Rudvall, S. *Tango – från Buenos Aires till Krokstrand*. Bohusläns Museum.

¹⁷ Åhlen, C-G (1987). – Se även Åhlén, CG (1985) Musik i stenhuggarmiljö – Några anteckningar om Bohuslän i allmänhet och Krokstrand i synnerhet. *Musikvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, Stencilerade skrifter*. Göteborgs Universitet.

¹⁸ Dagens Nyheter 1 augusti 1999. Gatsten byttes mot tango. Tangofestival i Krokstrand. Stenhuggarna i det bohuslänska samhället anammade tidigt den argentinska dansen.

¹⁹ Se Karlsson, Uno, *Krokstrand 1870-1940. Skärvor från en stenhuggarepok*. Vänersborg 1979. Carlssons Eftr. Tryckeri AB.

grund av militärkupp i Argentina och den argentinska pesons låga värde. Det är troligen under 1920-talet som tangon når stenhuggarna i Bohuslän. Och det sker på lite olika sätt.²⁰

Den troligaste länken i historien är de svenska sjömän som lärde sig dansa tango under sina resor till Buenos Aires där de ofta stannade en hel månad innan de reste tillbaka. De passade då på att lära sig tango. De roade sig med att gå på de populäraste tangoställena och hann med att någotsånär lära sig hur man dansade. Man köpte också tangoskivor som man tog med sig hem. Väl tillbaka lärde de i sin tur ut tangon till stenhuggarna som de umgicks med på fritiden. De gick på samma dansställen. Och förmodligen är det på det sättet som tangon spreds. Den argentinska tangon blev en viktig avkoppling från det hårda tunga och farliga arbetet som stenhuggare.

Det är framförallt i Krokstrand utanför Strömstad som tangokulturen blomstrade. Och det är också Krokstrand som Carl-Gunnar Åhlen använder som fallstudie i sin avhandling. Den argentinska tangon blev mycket populär och det dansades på Folkets hus som uppfördes 1902 och kringliggande dansbanor. Det anordnades tangotävlingar. Den första år 1926. Dansade tango gjorde man också i Hunnebostrand och på Bohus Malmön.

Krokstrand är beläget ett stenkast från Norge och ligger vid Idefjorden i Strömstads kommun, vägg i vägg med Norge. Dit kommer man på slingrande vägar från Strömstad.

Krokstrand var ett stenhuggarsamhälle och en viktig exporthamn. Där lastade man gatsten för transport till Buenos Aires. Orten flödade av liv, som ett lilla Paris med internationella kontakter och öppen för påverkan. Som mest lär det ha bott nästan 2000 personer där. Nu är det inte mer än 50 - 60 personer.

Stenhuggarna var politiskt radikala. Många var syndikalister och socialister. Redan 1896 bildades den första fackföringen. Folkets Hus i Krokstrand kom till 1902 och är Bohusläns äldsta. Folkets Hus blev också medelpunkten för deras liv. Där umgicks man, pratade politik, läste om vad som hände runt om i världen, hade studiecirklar och dansade argentinsk tango. Det anordnades baler som kunde pågå hela helger – med dans, mat och kaffekask.²¹

Stenhuggaren var en bildad och nyfiken man med öppenhet för nya impulser och därför väl lämpad att ta till sig nya intryck från den stora världen. Stenhuggarna representerade en kultur som skilde sig från de bohuslänska fiskarnas eller böndernas.²² Stenhuggarnas kultur liknade mer en öppen storstadskultur med vaket intresse för nyheter som jazz och tango.

²⁰ Åhlen, C-G (1987).

²¹ Åhlen (1987).

²² Åhlen, (1987).

Men stenhuggarna ansågs leva ett liv i synd och förfall och avskyddes av de religiöst stränga schartauanerna. För dem, som vid den här tiden hade ett starkt grepp om den Bohuslänska befolkningen, utgjorde stenhuggarna med sitt politiska engagemang och festglada livsstil ett ständigt hot. Stenhuggaren var sinnebilden för djävulen själv.²³

Under en följd av år med start år 1999 har Krokstrand firat minnet av hur tangon tog sig in stenhuggarnas liv genom att anordna en festival. Den har lockat dansare från när och fjärran. Suzanne Bondesson var en av initiativtagarna och man har hållit till i Folkets Hus som är Bohusläns äldsta Folkets Hus.

Tangon blev inte en folkets dans

Redan samma år som tangon introducerades i Sverige skriver Svenska Dagbladet att tangon har förutsättningar att slå ut alla andra danser. (Svenska Dagbladet 8 oktober 1913).

Men det gjorde den inte. Tangon lyckades inte slå igenom i Sverige (Svenska Dagbladet den 5 januari 1922). Visserligen spelades enstaka tangolåtar på dansbanor och det fanns svenska schlagerlåtar i tangotappning. Men det var en förenklad tango man dansade. Stockholmarna dansar snällt foxtrot till tangomusik konstaterade en kännare i en artikel från 1935 (Svenska Dagbladet den 10 november 1935).

– Av de några hundra par som en kväll dansade efter tangons insmickrande toner på Royal dansgolv roade det undertecknad att kontrollera hur många som verkligen dansade tango. Resultatet blev nedslående. Det var knappast tio procent. De övriga nittio låtsade som om det regnade och struttade omkring i foxtrot.

Blev tangon en dans för alla eller för eliten? Nej det blev inte en dans för alla. Tangon blev inte en folkets dans.

Och anledningen till det kan man spekulera i. Är det så att den kom att ramas in i en mer finkulturell tradition och därmed förlorat kontakten med det folkliga – med tangons födelse? En internationell surveyundersökning tyder möjligen på att det kan vara en viktig anledning. På frågan varför man slutade med tangon svarade över hälften – 54 procent – att de ansåg tango vara exkluderande och sluten. Drygt en tredjedel – 37 procent – för att den var för elitistisk.²⁴

Tangon har klättrat uppför samhällsstegen och klippt av kopplingen till hur det en gång började. Bland fattiga emigranter i Argentina.

²³ Åhlén skriver att stenhuggarna levde sitt liv för sig själva med slagsmål och dryckenskap som förströelse. Ett tecken på att det kände sig rotlösa och otrygga men ganska snart började stenhuggarna att organisera sig. De tog itu med alkoholproblemen genom att grunda nyttighetsloger. Det politiskt aktiva sandades i folkets hus som blir medelpunkten i stenhuggarnas sociala liv.

²⁴ <https://sv.surveymonkey.com/results/SM-G9YPFL2K8/>

En hel del tyder på att tango har blivit ett fritidsnöje för en exklusiv högutbildad medelklass. Tangon som den kommit att utövas kräver målmedvetenhet och disciplinering av sina dansare för att de ska kunna passa in och bli inkluderad i tangokulturen. Och det har bidragit till att den inte utgör någon lockelse för en bredare allmänhet.